

Nr 118.

Av herr **Adelswärd**, om skrivelse till Konungen angående revision av gällande bestämmelser om valsättet vid val till andra kammaren och till landsting.

Erfarenheten från de val, som ägt rum såväl till andra kammaren som till landstingen, sedan nu gällande vallag trädde i kraft, har givit vid handen, att vissa brister vidlåda valmetoden, vilka givit anledning till befogade anmärkningar. Jag vill här endast omnämna de enligt min mening mest betydande av dessa brister. Den ena är att valkretsarna äro för många eller med andra ord, att antalet riksdagsmän, som skall väljas inom varje valkrets, är för litet för att det proportionella valsättet skall kunna verka rättvist och den andra är att valmetoden håller möjligheten öppen för en grupp valmän att för sina valsedlar använda en annan grupps partibeteckning mot denna grupps vilja och medgivande.

Redan vid 1907 års riksdag, då nu gällande rösträttsbestämmelser och valmetod antogos, tillät jag mig i i andra kammaren väckta motioner nr 216 och nr 253 påpeka de brister jag ansåg förefinnas i det då föreliggande kungl. förslaget, som sedermera blev i huvudsak av riksdagen antaget.

Rösträttsreformen genomfördes mot en stark minoritet i andra kammaren. Oppositionen gällde till väsentlig del valmetoden. Icke så mycket de proportionella valens princip, utan mera sättet för dess tillämpning.

I ovannämnda motion nr 216 fällde jag det uttalandet, att »det synes mig sålunda vara mot sättet för användandet och icke mot själva den proportionella idén, som någon verklig opposition finnes» och anförde vidare:

»Beträffande valmetoden är jag alltjämt av den övertygelsen, att man överskattat betydelsen av den matematiska noggrannheten. Det kan icke vara av praktisk betydelse, om fel i en eller annan valkrets för ett fåtal representanter av hela kammarens representantantal skulle uppkomma,

Ur strängt proportionalistisk synpunkt fordras dock, att representantantalet för varje valkrets är relativt stort — ju större det är, ju rättvisare verkar det proportionella valsättet. Ur denna synpunkt sett torde det stora antalet valkretsar enligt Kungl. Maj:ts förslag endast kunna försvaras såsom en övergångsform. Man måste antaga, att när det proportionella valsättets innebörd och verkningssätt väl en gång ingått i den allmänna uppfattningen, man ock skall finna att valkretsarna böra förstoras.

För att undanröja svårigheterna i de allra folkfattigaste delarna i landet föreslår jag emellertid, att uppdelningen i valkretsar må utsträckas därhän, att några valkretsar kunna bliva enmansvalkretsar, i vilka majoritetsval får användas i likhet med en motsvarande anordning i den nya finska vallagen. Den inkonsekvens mot proportionsvalens tillämpning, som ligger häruti, torde icke kunna tillmätas någon praktisk betydelse, då endast valet av ett mycket ringa fåtal representanter härav beröres.»

Jag hyser fortfarande samma uppfattning och erfarenheten synes mig hava bekräftat att den är riktig. De valmansgrupper, som vid 1907 års riksdag voro representerade av minoriteten i andra kammaren, hysa alltjämt samma betänkligheter och samma misstro mot den proportionella valmetoden. Det torde icke kunna förnekas, att de icke sakna skäl härför. Men rättvisan av den proportionella valmetodens princip är icke bestridd. Det gäller, jag upprepar det, sättet för principens tillämpning, bristerna i valmetoden, och dessa synas mig därför med snaraste böra avhjälpas.

Mot införandet av större valkretsar med möjlighet sålunda för varje valkrets att välja ett större antal riksdagsmän har den anmärkningen gjorts, att detta skulle giva anledning till valmännens uppdelning i ett allt för stort antal partigrupper. Detta skulle föranleda en skadlig splittring inom riksdagen och försvåra tillämpningen av ett parlamentariskt styrelsesätt. Detta betraktelsesätt synes mig emellertid bero på en förväxling av orsak och verkan. Det är icke valmetoden, som föranleder partigrupperingarna. Ett flertal partigrupperingar är en naturlig och oundviklig följd av det politiska livets utveckling, av den mångfald av frågor på olika områden, som nu ständigt äro före-

mål för folkrepresentationens behandling och prövning, och det är knappast tänkbart, att varje valman skall inom ramen för något av de tre stora partier, som hittills varit att räkna med, finna ett tillfredsställande uttryck för ens det huvudsakliga av hans personliga åskådning. Följden blir att han, som redan blivit händelsen med mången valman, hellre avstår från att begagna sin rösträtt än att rösta med ett parti, som han icke känner sig helt tillhöra, eller ock bildandet av sammanslutningar av valmän, som med användande av något av de stora partiernas partibeteckning rösta med en valsedel, upptagande helt andra namn än partiets egna. Det sistnämnda har vid det sista andrakammarvalet i stor utsträckning blivit händelsen.

I verkligheten existera nu icke mindre än sex riksdagspartier. Men valmetoden kan sägas icke lämna rum för mer än tre partier. Ett flertal valkretsar finnas, där blott tre riksdagsmän väljas, och även bland dem, som äga att välja ett större antal, finnas många, inom vilka valmännen äro så fördelade, att en valmansgrupp, även tillhörande ett av de tre större partierna, har mycket små utsikter att bliva representerad. Landstingsmannavalkretsar finnas, där antalet, som skola väljas, understiger tre, vilket uppenbarligen föranleder en ren parodi på proportionella val.

Då det nu är ådagalagt, att ett flertal partier behövas för att motsvara meningsriktningar inom valmanskåren, synes det självfallet, att valmetoden bör rättas efter detta förhållande, vilket kan ske endast i samband med ökningen av valkretsarnas storlek. I samband med en sådan förändring borde uppdelningen uti särskilda stads- och lantvalkretsar i de fall, då icke stadens storlek medgiver att den ensam kan utgöra en eller flera valkretsar, upphöra. Denna uppdelning, som är en kvarleva från äldre förhållanden, är icke överensstämmande med de proportionella valens idé, kan icke konsekvent tillämpas och inverkar i många fall, där den tillämpas, synnerligen ofördelaktigt och onaturligt på valen.

Den påstådda olägenheten av ett flertal partigrupperingar för tillämpandet av parlamentarismen synes mig i hög grad överdriven. Då i alla händelser ett flertal partier i realiteten icke kan undvikas, måste tillämpningen av parlamentarismen rätta sig därefter och detta förhållande bör icke få lägga hinder i vägen för sådana ändringar i vallagen, som visat sig erforderliga för att med valmetoden skall uppnås den rättvisa, som med densamma åsyftas.

Den typiska parlamentarismen, den engelska, förutsatte endast två partier, men som bekant har även i England ett större antal

partier uppstått. I andra länder, där ett parlamentariskt styrelsesätt sedan länge är tillämpat, äro folkrepresentationerna uppdelade i ett stort antal partigrupper, större än vad som sannolikt, åtminstone på länge, kan tänkas bliva förhållandet i Sverige. Regeringsmajoriteterna bildas där av block, bestående av flera olika partier, vilket redan kan sägas vara förhållandet även i den svenska riksdagen.

Den andra bristen i den nuvarande valmetoden, som jag ovan antytt, den nämligen, att ett partis partibeteckning utan medgivande kan användas av ett annat, har man haft särskild anledning att uppmärksamma vid senaste andrakammarval, då ett sådant ohederligt förfaringssätt vid flera tillfällen användes på ett sätt, som kan betecknas skandalöst. Angeläget synes det i den politiska moralens namn vara, att ett sådant förfaringssätt om möjligt förhindras genom lämpliga bestämmelser i vallagen.

Då jag icke är i tillfälle att framlägga ett detaljerat förslag till ändringar för att rätta nu påpekade och andra brister i valmetoden, om vilka erfarenhet vunnits under den tid nu gällande vallag varit i tillämpning, anser jag icke nödigt ytterligare motivera denna min framställning. Jag tillåter mig emellertid att hänvisa till ovannämnda båda motioner av år 1907 och den i dessa förekommande motiveringen, vilken i huvudsak ännu har sin giltighet och endast ytterligare bestyrkes av erfarenheten.

Jag inskränker mig för närvarande till en hemställan, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, i vad mån en revision av nu gällande bestämmelser om valsättet vid val till andra kammaren och till landsting bör äga rum för att vinna rättelse av de brister, som vunnit erfarenhet visat vidlåda desamma med särskilt avseende fäst på en begränsning av valkretsarnas antal och på förekommandet av missbruk av partibeteckningar på valsedlarna, samt att snarast möjligt till riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar, vartill utredningen föranleder.

Stockholm den 25 januari 1918.

Theodor Adelswärd.